

DANUŠE KŠICOVÁ

JUBILANTKA JANA JELÍNKOVÁ

Letošní jubilantka PhDr. Jana Jelínková je s brněnskou filozofickou fakultou spjata svou celoživotní dráhou. Vystudovala zde koncem padesátých let ruštinu a bulharštinu a po ročním studijním pobytu v Sofii začala pracovat na tehdejší katedře rusistiky, jež posléze několikrát změnila svůj název. Působila zde, mnohdy i jako neoficiální zástupkyně vedoucího, až do svého penzionování. V samém počátku vědecké aktivity ovlivnil její další odbornou profilaci profesor Frank Wollman, u něhož psala diplomovou práci o vlivu bogomilství na staroruskou literaturu a ruskou ústní lidovou slovesnost.

Z tohoto materiálu, doplněného o odbornou literaturu bulharskou, kterou prostudovala během zmíněné sofijské stáže, pak vycházely některé její publikace z počátku šedesátých let. Jedná se především o dvě zásadní stati, které neztratily dodnes svůj význam: *Některé ohlasy bogomilství ve staré ruské literatuře a ústní lidové slovesnosti*¹ a *Materialy o razvitii dualističeskich narodnyh skazok u slavjan*.² Jubilantka, jež tehdy ještě psala pod svým dívčím jménem, v nich dokazuje shodně s Lichačovem, Jakobsonem, Žirmunským a dalšími kapacitami, že heretická hnutí, k nimž patřilo i bogomilství, pronikala jak do výtvarného umění a folkloru, blízkého širokým lidovým vrstvám, tak do literatury. Bogomilství se totiž stalo díky dvojitmu jihoslovanskému vlivu, spjatému se silným působením kultury byzantské, v Kyjevské Rusi — a po svržení tatarského jha i v Rusku centrálním — nejrozšířenější herezí. Jeho stopy jsou přirozeně nejmarkantnější v apokryfech a povídkách o stvoření světa, v nichž se mohl dualistický filozofický základ těchto představ uplatnit nejmarkantněji. Podobně je tomu i v žánru těmto útvarům velmi blízkém — v lidových pohádkách, kde mohla Jelínková navázat na autoritu nejpovolanější — na Alexandra Veselovského. Všechny tyto texty, bohatě rozšířené zvláště u Východních a Jižních Slovanů,

-
- 1 Poláková, Jana: *Některé ohlasy bogomilství ve starší ruské literatuře*. Sborník prací FF BU D 10, 1963, 81–98.
  - 2 Poláková, Jana: *Materialy o razvitii dualističeskich narodnyh skazok u slavjan*. Slavia XXXIV, 1965, č. 3, 456–468.

mají zřejmě velmi starobylý původ. Jedním z takových markantních příkladů je sepětí d'áblů s podvodním světem, jenž byl v západoevropské tradici později překryt podzemím a živlem ohně. Jakýmsi reziduem těchto původních představ jsou novelistické pohádky o čertech, mastících mariáš v polorozpadlých mlýnech. Pro dnešního čtenáře, zaujatého studiem archetypických zdrojů literárních textů, jsou to materiály neobyčejně zajímavé. Je jen škoda, že J. Jelínková v těchto výzkumech dále nepokračovala.

Dalším tematickým okruhem, jemuž se J. Jelínková věnovala, jsou ohlasy renesance v ústní slovesnosti a v povídkách druhé poloviny 17. století. Ve stati *Povídka renesančního typu ve starší ruské literatuře a ústní slovesnosti*³ J. Jelínková v souladu s A. N. Pypinem dokazuje analogie mezi ruskou povídkou ze života, jako je např. vyprávění o Karpu Sutulovovi, se západoevropskou novelistikou typu fableau *O knězi, jež dali do spižniku*. I v tomto kontextu nachází některé zdroje renesančního myšlení v bogomilském dualismu. Podobně jako D. S. Lichačov, jemuž Jelínková věnovala pozornost i ve své činnosti recenzní⁴, sleduje autorka nejen staroruskou literaturu, ale i kulturu a historii. Takto jsou orientovány i její vysokoškolské přednášky a semináře, v nichž se propojuje její zájem o folklor a staroruskou kulturu v širokém smyslu slova. Výsledkem jsou i její vysokoškolská skripta *Čítanka z ruské literatury XI. — XVIII. století a Čítanka z ruského folkloru*⁵. Autorka v nich zpřístupňuje v soudobých ruských překladech nejvýznamnější ukázky ze staroruské literatury a folkloru, jež pak v přednáškách přibližuje i obrazovou a hudební dokumentací. V úvodních státech k jednotlivým literárním epochám a literárním dílům či folklorním žánrům posluchače uvádí do základní problematiky. Obě publikace svědčí o autorčině pedagogické praxi a schopnostech.

Okruh jubilantčiných zájmů se však neomezoval jen na medievalistiku a folkloristiku. Téměř stejnou pozornost věnovala i četbě a propagaci současné ruské literatury. Svědčí o tom řada veřejných přednášek a besed, které konala po léta na gymnáziích Jihomoravského kraje i na Slovensku a vedení některých diplomových prací. Dobrá znalost francouzštiny a zájem o literární dění v nejširším smyslu slova jí také umožňovaly přednášet dějiny světové literatury.

Další okruh její činnosti zůstával většinou fakultní veřejnosti po léta utajen. Byla to obětavá činnost v Husově společnosti, jejímž spoluzakladatelem a aktivním organizátorem byl spolu s ní její muž profesor Milan Jelínek, první polis-

3 Jelínková — Poláková, Jana: *Povídka renesančního typu ve starší ruské literatuře a ústní slovesnosti*. SPFFBU D 25/26, 79–90.

4 Jelínková — Poláková, Jana — Lichačov, D. S.: *Kultura Rusi vremeni Andreja Rubleva i Jepifanija Premudrogo*. Slavia XXXV, 1966, č. 2, 300–303. *Ve službách paměti národa (K 80. narozeninám D. S. Lichačova)*. SPFFBU, D 33, 127–129.

5 Jelínková, Jana — Dostálová, Zdenka: *Čítanka z ruské literatury XI. — XVIII. století*. SPN, Praha 1984, 290 s. Jelínková, Jana: *Čítanka z ruského folkloru*. MÚ, Brno 1991, 163 s.

topadový rektor Masarykovy univerzity. Díky jejich iniciativě a osobní odvaze se mohly po dlouhá léta od počátku let osmdesátých až do listopadu — a setrvačností ještě několik let poté — konat v jejich útulné domácnosti filozofické semináře, na něž přijížděli z Francie přední odborníci, kteří s sebou přivázeli literaturu u nás v těch letech nepřístupnou. Přednášky se konaly francouzsky a když se nesehnal odvážný překladatel, plnili tuto funkci velmi úspěšně oba hostitelé. Ráda využívám této příležitosti, abych oběma manželům Jelínkovým vyslovila alespoň dodatečně své díky za to, že nám umožnili zúčastňovat se těchto seminářů či literárních besed s předními českými disidenty. Díky přepisovačské a překladatelské dílně, na níž se aktivně oba podíleli, se nám také dostávaly do rukou texty, jež tehdy žily jen díky samizdatu. Představím-li si ruku Páně třímající misky vah, jak tomu bývá na staroruských freskách zobrazujících Poslední soud, pak nejtěžší by byla ona strana, na níž se navršily tyto bohulibé skutky. I to je zákonitě sepětí se starou kulturou a její humanitou a nejen s ní. A můžeme-li něco nazvat soudobou renesancí a humanismem, pak je to, myslím, právě tato nezištná a oddaná činnost pro druhé, kterou J. Jelínková tak vehementně projevila několikrát v životě. Bylo tomu tak v odbojném mládežnickém hnutí šedesátých let a ve stávkovém výboru v listopadu a prosinci r. 1989. Budiž jí za to dík. Závěrem ještě přání hodně energie do funkce místopředsedkyně, kterou v nově transformované Husově nadaci vykonává.

